ذاكـــرات القـبـــــو

זוכרות את אלקַבּוּ

Remembering al-Qabu

تحرير:
عمر اغبارية

بحث ودراسة:
إيتن برونشطين، عمر اغبارية،
تسفيه حورش، ميخائل يعقوبسون،

الغلاف الأمامي:
أبو جمال، لاجيء من القبو،
يحمل المفتاح الأصلي لبيته المهدم،
القبو، أيار 2010. تصوير: عمر اغبارية.

الغلاف الخلفي:
خريطة بريطانية من عام 1946 وعليها
«تجديدات» إسرائيلية من عام 1956.

تصميم:
محمود ياسين

طباعة:
مطبعة الرسالة – بيت حنينا، القدس

إصدار:
جمعية «زوخروت»
هاتف: 6953155 – 03
فاكس: 6953154 – 03
Zochrot
Ibn Gvirol 61
Tel Aviv Jaffa 64362

כתיבה ועריכה:
עמר אע׳באריה

מחקר וסיוע:
צביה חורש, עמר אע׳באריה,
מיכאל יעקובסון, איתן ברונשטיין.

שער קדמי:
אבו ג׳מאל, פליט מכפר אלקבו מחזיק את
המפתח המקורי של ביתו ההרוס.
אלקבו, מאי 2010 , צילם: עמר אע׳באריה.

שער אחורי:
מפה בריטית משנת 1946 עם ״עדכון״
ישראלי משנת 1956.

הגהה:
איתן ברונשטיין, תומר גרדי

עיצוב:
מחמוד יאסין

הדפסה:
דפוס אלרסאלה, בית חנינא, י-ם

הפקה:
עמותת זוכרות (ע״ר 580389526)
אבן גבירול 61
ת״א יפו 64362
טל׳ 6953155 - 03
פקס 6953154 - 03

تحية وشكر خاص
إلى لاجئي ولاجئات القبو الذين
سمحوا لنا بدخول قريتهم.

ذاكرات
זוכרות
Zochrot

תודה מיוחדת לפליטי אלקבו
שהרשו לנו להיכנס לכפרם

كانون أول - December - דצמבר
2010

© All rights reserved to those who were expelled from their homes

قرب عين القبو والمسجد

ליד עין אלקבו והמסגד

3//2

הקדמה

משמעות המלה אלקבּוּ בערבית היא "המרתף". באופן סמבולי אפשר לומר שכפר אלקבו יוצא מהמרתף שנכלא בו מאז כיבושו לפני יותר משישים שנה. למרות שמדינת ישראל, דרך כוחותיה המזויינים, פוצצה את כל בתי הכפר ומחתה אותו מעל פני האדמה, ולמרות שהמדינה, דרך מומחים לגיאוגרפיה, מחקה את שם הכפר מהמפות הרשמיות שלה, ולמרות שהמדינה דרך מעשה קולוניאליסטי שבוצע על ידי הקק"ל לשינוי זהות המקום והסתרת סממניו הערבים - פלסטינים באמצעות מסיכה ירוקה מלאכותית, ולמרות המאמצים הנמשכים על פני שנים רבות ליצירת תודעה חדשה הולמת את מטרות התנועה הציונית, למרות זאת הכפר אלקבו מסרב להיעלם.
ראוי לציין, שכפר אלקבו הקטן, למרות הנסיונות להשכחתו, מצליח להנכיח את עצמו דווקא בפני ישראלים שנתקלו בו אחרי שעברו לגור בקרבתו. על כן, תיעוד זה, תיאום מפגש עם פליטים מהכפר בנוסף לסיור שעמותת זוכרות תקיים באתר הכפר כדי לחשוף את סיפורו בפני הקהל הרחב, הם פרי יוזמה של קבוצת ישראלים/ות שגרים באזור הכפר.
"זוכרות" מברכת על יוזמות כגון אלה, מתוך אמונה בחשיבות הגברת המודעות של הקהל הרחב, בעיקר הקהל הישראלי - יהודי, להיסטוריה של הנכּבּה הפלסטינית. "זוכרות" מאמינה גם שהכרה ישראלית בנכּבּה, לקיחת אחריות על חלקה של ישראל בה והשבת הפליטים הפלסטינים, הם צעדים הכרחיים לפיוס בין העמים המסוכסכים על הארץ הזאת.

"זוכרות את אלקַבּוּ" היא החוברת ה- 42 בסדרת החוברות שעמותת זוכרות מפיקה לתיעוד המקומות הפלסטינים שנכבשו וחוו את הנכּבּה מאז 1948. קדמו לה חוברות על המקומות האלה: עילבּוּן, אִקרִת', כֱּפְר בִּרעִם, אלמנשיה - יאפא, אלעֱ'בַּיָּאת, אלעראקיבּ, כַּפר עִנאן, אלדאמוּן, מִסְכָּה, אלסֱמַיְרִיָּה, סִמְסִם, אלראס אלאחמר, עין כּארם, עג'ור, כּויכּאת, ח'רבת אם בֱּרג', ח'רבת אללוז, אלשיח' מֱוַנִּס, אלמאלחה, אלעג'מי ביאפא, עִמְוָאס יָאלוּ ובּית נוּבּא, חִטין, אלכַּפְרֵין, אלשַׁגַ'רָה,

תרשיחא, בִּאְר אלסַבְּע, גְ׳לִיל, אללַגּ׳ון, סֻחמאתא, אלג׳וּלאן, אסְדוּד ואלמַגְ׳דַל, חִ׳רבּת גַ׳לַמה, אלרַמלה, אללִּד, עכּא, חַיפא, עין אלמַנְסי, אלחַרַם [סידנא עלי], עין עַ׳זאל, לִפְּתא ודיר יאסין.

זוכרות
דצמבר 2010

لاجئون في المقبرة، يحاولون سدّ القبور المنبوشة
פליטים בבית הקברות, מסדרים קברים מחוללים

مقدمة

ترفض قرية القبو أن تبقى في قبوها الذي حبسها فيه المحتل منذ ستين عاماً وأكثر. فبعد أن قامت الدولة الإسرائيلية بواسطة أذرعها المسلحة بتفجير بيوت القرية وهدمها عن بكرة أبيها، وبعد أن قامت بواسطة خبرائها الجغرافيين بمحو اسم القرية عن الخرائط الرسمية، وبعد أن قامت بواسطة مؤسستها الاستعمارية – الصندوق القومي اليهودي – بتغيير هوية المكان وتلبيسه قناعاً أخضر مصطنعاً لموارة المعالم العربية الفلسطينية، وبعد كل هذه السنين من محاولات صقل وعي جديد يلائم المشروع الصهيوني، تأبى قرية القبو أن تندثر. ها هي حاضرة أمامنا في هذا الكتيب المتواضع الذي يوثق تاريخ هذه القرية الصغيرة من خلال شهادات لاجئيها ومن خلال خرائط أقدم من الدولة تشهد بوجود القبو على قمة من قمم جبال القدس.

من الجدير ذكره أن القبو، على صغرها ورغم تغييبها، نجحت في فرض حضورها في وجه بعض الإسرائيليين الذين يسكنون قريباً منها. فكان هذا التوثيق، ولقاء لاجئي القبو، ثم الجولة التعليمية التي تنظمها جمعية "زوخروت" في موقع القرية لتعريف الجمهور العام بها، بمبادرة من مجموعة إسرائيلية يهودية تسكن في تلك المنطقة.

تتجاوب "زوخروت" مع هذه المبادرات إيماناً منها بأهمية الفعاليات التي تزيد من وعي الجمهور العام، خاصة الإسرائيلي، حول أحداث النكبة الفلسطينية. حيث يكمن الصراع وحيث يكمن الحل. فإن اعتراف الطرف الإسرائيلي بمسؤوليته عن النكبة الفلسطينية وعودة اللاجئين الفلسطينيين إلى أراضيهم وبلداتهم هما من الخطوات الضرورية للمصالحة بين الشعوب المتصارعة على هذه الأرض.

"ذاكرات القبو" هو الكتيب رقم 42 في سلسلة الكتيبات التي تصدرها "زوخروت" عن القرى والبلدات المنكوبة في هذه البلاد، وقد صدر قبله كتيبات عن المواقع التالية: عيلبون، إقرث، كفر بِرعِم، المنشية – يافا، الغبَيَات، العراقيب، كفر عنان، الدامون، مسكة، السُّميرية، سمسم، الراس الأحمر، عين كارم، عجور، كويكات، أم برج، خربة اللوز، الشيخ مونّس، المالحة، العجمي في

7//6

يافا، عمواس يالو وبيت نوبا، حطين، الكفرين، الشجرة، ترشيحا، بئر السبع، جليل، اللجون، سحماتا، الجولان، اسدود والمجدل، خربة جلمة، الرملة، اللد، عكا، حيفا، عين المنسي، الحرم (سيدنا علي)، عين غزال، لفتا ودير ياسين.

زوخروت (ذاكرات)
كانون الأول 2010

آثار الكنيسة الصليبية عند عين القبو שרידי כנסייה צלבנית ליד עין אלקבּוּ

القبو

قرية عربية في فلسطين تبعد 18 كم إلى الجنوب الغربي من القدس، على طريق بيت جبرين – القدس وقريبة من سكة حديد القدس – يافا. كانت تربطها طرق ممهدة بقرى بتير وحوسان ووادي فوكين والولجة ورأس أبو عمار.
أقيمت القبو على قمة جبل من جبال القدس ارتفاعه 775م عن سطح البحر وينحدر بشدة نحو وادي السكة (من وادي الصرار). كانت القرية معروفة بالعصر الروماني باسم "قوبي". يحيط بالقرية ثلاثة أودية هي وادي السكة في الشمال ووادي شعب القبو في الغرب ووادي عين جامع في شرقها.

كانت مساحة الأرض التي بنيت عليها منازل القبو 12 دونماً وبنيت بيوتها بالحجر وامتدت القرية عبر نموها العمراني امتداداً طولياً من الشمال إلى الجنوب بمحاذاة الطريق المؤدي إلى طريق القدس – بيت جبرين الرئيسي. لم يكن بالقرية مرافق وخدمات عامة، سوى بعض الدكاكين. يوجد فيها مقام الشيخ أحمد العمري في الجهة الجنوبية الشرقيية، وتحتوي على آثار كنيسة معقودة وحوض معقود وقناة قديمة. وكان قرب البلد عدة ينابيع منها عين طوز وعين البيضا.

تبلغ مساحة أراضي القبو 3608 دونمات استثمرت بزراعة الحبوب والأشجار المثمرة أهمها أشجار الزيتون والعنب.
كان عدد سكان القبو عام 1948 حوالي 300 نسمة وكان فيها حوالي 50 بيتاً.

احتلال القبو

يشير الكتاب الإسرائيلي "تاريخ حرب الاستقلال" إلى أن الكتيبة السادسة من لواء "هرئل" التابع للجيش الإسرائيلي دخلت القرية في 21 تشرين أول/ أكتوبر 1948، بعيد عملية "ههار"(الجبل). يقول المؤرخ الإسرائيلي بني موريس إن القرية احتلت في 23.10.1948 وكان هذا الهجوم الذي شنّ في أواخر الهدنة الثانية من الحرب يهدف إلى احتلال مجموعة من القرى الواقعة في القسم الجنوبي من الممر المؤدي إلى القدس. ويشير بني موريس إلى أن القوات المحتلة عزمت على ألا تترك أية مجموعات مدنية في المنطقة فكان مصير سكان القبو إما الهرب وإما الطرد نحو بيت

لحم وتلال الخليل.
ويبدو أن القبو تنقلت بين أيدي الإسرائيليين والأردنيين حيث كانت من جملة أربع في منطقة القدس تم التنازل عنها لإسرائيل بمقتضى اتفاقية الهدنة مع الأردن ليتيح بقاء سكة الحديد القدس – يافا كلها داخل حدود دولة إسرائيل.
وجاء في كتاب "تاريخ حرب الاستقلال" أن الجيش الإسرائيلي دخل القرية "بدون قتال" في الأسابيع التي تلت 3 نبسان 1949، يوم توقيع الاتفاقية في رودس.

الموقع اليوم

موقع القرية ليس بعيداً عن حدود خط الهدنة ويمكن رؤية علامات الحدود في أراضي القرية، وهي بذلك ليست بعيدة عن قرى وادي فوكين وبيتر وحوسان الواقعة في الضفة الغربية.
ويقع الحاجز العسكري إسرائيلي على بعد 3 كيلومترات من علامات الحدود الدولية باتجاه وادي فوكين.
أنشئت مستعمرة "مبو بيتار" على أراضي القبو عام 1950.
أنشأ الصندوق القومي اليهودي (قيرن قييمت ليسرائل) على موقع القرية وعلى أغلب أراضيها متنزها على اسم مناحم بيجن وزرع أحراش الصنوبر. وما زال يكثر في الموقع ركام المنازل وحطامها.
وتبدو مقبرة صغيرة مهملة وبعض قبورها منبوش في الجانب الشرقي الجنوبي من مركز القرية، وهي مقبرة آل عبيد الله، إحدى عائلات القرية. وما زال أحد مساجد القرية قائماً، وهو البعيد عنها والموجود قرب عين القبو، إلا أنه مغلق ومهمل. وعند المسجد آبار ماء وشبكة من قنوات الري والشرب، مع مبان حجرية مقنطرة حول العين.

أبو جمال قرب عين القبو: «هنا كانت حنفيات الماء»
אבו ג'מאל ליד עין אלקבו: "כאן היתה הברזיה"

אלקַבּוּ

הכפר הפלסטיני ניצב בראש הר מהרי ירושלים בגובה 775 מטרים, שהשתפל בתלילות צפונה , מזרחה ומערבה. ירושלים שכנה 12 ק"מ מצפון-מזרח. מקורו של שם הכפר בשם האתר בתקופה הרומית, קוֹבִּי. הכפר נזכר לראשונה בכתובים בסוף המאה ה-19 וב-1931 התגוררו בו 192 תושבים ב-31 בתים שרובם בנויים אבן. ב-1944-45 נמנו בכפר, שצורתו כמלבן, 260 תושבים, מוסלמים כולם, ושטחו עמד על 3,806 דונם. בשנת 1948 היה מספר תושביו כ- 300 והם גרו בכ- 50 בתים. בככר הראשית של הכפר היו מספר חנויות קטנות, ואתר מקודש לזכר שיח' אחמד אל עֻמַרי ניצב מדרום-מזרח לאתר הכפר. גידולי הכפר הושקו במי גשמים ומי מספר מעיינות שהיו מצויים סביב הכפר, כולל עין-טוּז ועין אלבַּיְדָא. הכפר מוקף בשלושה נחלים, ואדי אלסִכָּה בצפון, ואדי שִׁעַבּ אלקבּוּ במערב וואדי עין ג׳אמע במזרח. התושבים גידלו דגנים ועצי פרי, בעיקר זיתים וגפנים. סביב הכפר היו שרידים של כנסייה צלבנית ותעלה עתיקה.

הכפר היה מחובר לפני 1948 בדרכים סלולות עם הכביש הראשי בית ג׳ברין ־ אלקֻדס (ירושלים) ועם מסילת הרכבת יאפא ־ אלקֻדס, וכן עם הכפרים השכנים, בתיר, חוסאן, ואדי פוכִּין, (שלושתם קיימים כיום בגדה המערבית), אלְוַלַג׳ה (נכבש ב 1948 ופליטיו בנו כפר חדש עם אותו שם סמוך לכפרם אך בתוך הגדה המערבית) וראס אבו עמאר (נכבש ב 1948). האזור כיום קרוב ליישובים הישראליים צור הדסה ומבוא ביתר. ניתן לעיין בתמונת לויין בקישור הזה,
www.palestineremembered.com/Jerusalem/Ras-AbuAmmar/SatelliteView.html

כיבוש הכפר

לפי "תולדות מלחמת הקוממיות" הגדוד השִשי של חטיבת הראל נכנס לכפר ב-21 באוקטובר 1948, מעט אחרי תחילת מבצע ההר; לפי ההיסטוריון הישראלי בני מוריס היה זה ב-22-23 בחודש. הכוחות חמושים של הכפר היו מעטים. הם באו מקרב האחווה המוסלמית המצרית, הצבא הירדני, כמה אנשי מיליציה פלסטינים מקומיים ומתנדבים של צבא השחרור הערבי. ההתקפה נועדה לכבוש שרשרת כפרים בחלק הדרומי של פרוזדור ירושלים. מוריס טוען שהכוחות

הישראליים לא התכוונו להותיר קהילות אזרחיות במקומן ושתושבי אלקבו גורשו או ברחו לכיוון בית-לחם והרי חברון. נראה שהכפר החליף ידיים לפני תום המלחמה. הוא היה אחד מארבעת הכפרים באזור ירושלים שהועברו לידי ישראל בהסכם שביתת הנשק עם ירדן. ע"פ ההסכם נותר קו הרכבת בין ירושלים למישור חוף, לכל אורכו, בידי ישראל. לפי 'תולדות מלחמת הקוממיות' נכנס הצבא הישראלי לכפר ללא קרב בשבועות שאחרי 3 באפריל 1949, יום חתימת ההסכם.

הישוב מבוא ביתר הוקם על אדמות הכפר ב-1950. באתר הכפר יש שפע חורבות ושרידי בתים וגדלים בו עצי זית, שקד ואורן. בצד הדרום-מזרחי של האתר, ניתן להבחין בבית קברות קטן שהיה בית קברות של משפחת עביד אללה. אחד ממסגדי הכפר עודו עומד, נטוש ומוזנח, ובחצרו יש בריכה מלאכותית עם מדרגות, ומאחוריו שלוש בארות. גרם מדרגות אבן מוביל למטה לכניסה המקושתת למעיין העתיק עין אלקבו (עין קובי). רוב האדמה מסביב לכפר כוסתה בחורשה. אתר הכפר מצוי כיום בתוך פארק בגין של קק"ל. לא הרחק מהכפר ניתן לראות אבני סימון הגבול הבינלאומי בין ישראל לגדה המערבית, אך מחסום צבאי ישראלי מוצב כשלושה קילומטר מ"הגבול" לכיוון הכפר השכן ואדי פוכין ונוגס בכך שטח משמעותי מהגדה המערבית.

מקורות - مصادر:

- נגה קדמן, (נגה קדמן, בצדי הדרך ובשולי התודעה, 2008.
- الموسوعة الفلسطينية (האנצקלופדיה הפלסטינית), דמשק, 1984.
- Walid Khalidi, All that Remains, 1990, 307-308
- www.PalestineRemembered.com
- Salman Abu Sitta, The Palestinian Nakba 1948, 2000
- www.Zochrot.org

عائلة لاجئين من القبو تزور قريتها، أيار 2010
משפחת פליטים מאלקבו מבקרת בכפרה ההרוס, מאי 2010

شهادة

هذه الشهادة أخذت من
أبو جمال خلال جولة في
أراضي القرية وبين أنقاضها.

أيار 2010

"اسمي حامد محمد محمود عبيد الله، ولدت سنة 1936 وعمري 74 سنة.
هذه الأرض خارج حدود ال 48. هذه بتير وحوسان. وهناك عين كارم والولجة وهناك بيت صفافا والمالحة والقدس. خسرنا بلدنا عام 48 وقسموا الأرض بعد الهدنة. الأمم المتحدة وضعت حدود بين إسرائيل والأردن وهذه كانت تابعة للأردن. هذه الأرض ظلت مع العرب وإسرائيل احتلتها سنة 1967 واستولت على الأرض وزرعت حرش.
هذه الأرض لأبي وهذه لعم والدي خليل مصطفى وابن عمه محمد محمود مصطفى. هذا الزيتون لأهل البلد. هذه أرض زراعية. كنا قبل ال 48 كان عندنا بقر وغنم وزرعنا زيتون وعنب وتين ومشمش وقمح وذرة.
هذه الأرض من ال 48 وحتى ال 67 كانت منطقة شبه محظورة. فلحناها سنة سنتين بعد احتلال ال 48 ولكن بعدين توقفنا بسبب الخوف لأنه إسرائيل كانت تطلق النار على الناس وكان أحيانا يصير مناوشات بين جنود إسرائيل وجنود الأردن.
هذه السلسلة بناها أبي بإيديه. للأسف راحت. هذه أرضنا وكنا عايشين منها والآن صرنا بحاجة لتصريح حتى ندخل أرضنا. هذه المنطقة اسمها قرنة أبوعلي وهذه قطعة أرض حسين أبو يابس. هذه الزيتونة مزروعة من 65 أو 70 سنة. لو كانت الأرض عامرة لكانت هذه الزيتونة خضرا وحاملة. كل هذه الأرض لآل عبيد الله. كلها أرض القبو. هذا زيتون لدار أبو غلوس وأبو عالية ومحمد عبيد الله. هذه الأرض اسمها الكلالة. هذه أرض ابائنا وأجدادنا. مش عدل إنه ممنوع نزورها. بدل هذا الحرش كانت الأرض عامرة بالزيتون والشجر المثمر.

أول ما دخلت إسرائيل البلد واحتلتها هدمت 5 بيوت. البيوت الكبيرة. وبعدها بفترة بسيطة دخلوا ومسحوا جميع البيوت. بين 1948 و 1949. أهل البلد تقسموا. كان الوضع شتا وبرد. احنا انطردنا بشهر 10 أو شهر 11. أول ما طلعنا على الخضر وبيت جالا وبيت

أبو جمال يقف على علامة حدود إسرائيل مع الضفة الغربية حسب اتفاقية وقف إطلاق النار من عام 1949
אבו ג'מאל עומד על סימן הגבול, באדמתו באלקבו, בין מדינת ישראל לגדה המערבית על פי הסכם הפסקת האש משנת 1949

لحم. وبعدها الناس توزعت. أحنا طلعنا لبيت جالا وظلينا فيها 5–4 أشهر. كان معنا غنم ودواب وكان صعب ندبر حالنا بيت جالا. لما هدأ الوضع رجعنا على قرية حوسان وسكنا فيها فترة طويلة. هون إسرائيل وهناك الأردن. كان معنا بقر وغنم وصرنا نستأجر أرض ونفلحها حتى نعيش. لما رسموا الحدود بين الأردن وإسرائيل ظل لعائلتنا حوالي 50 دونم في وادي فوكين، خارج إسرائيل. سكنا فيها وظلينا متابعين الأرض ونفلحها. وحتى اليوم أنا وأولادي ساكنين فيها.

هذا الباطون كانت علامة الحدود الفاصلة بين المنطقة العربية ومنطقة إسرائيل. كل المنطقة فيها نقاط مثل هذه لترسيم حدود إسرائيل. هون كان بعض البيوت وأنا متذكرها. هذا كان بيت أحمد عبد الله أبو يابس.

هذه الأرض كانت للمختار حسين أحمد خليل الأزرق. لما كان بده يتزوج قرر يبيع هذه الأرض فاشتراها والدي بسعر 50 ليرة فلسطينية سنة 1947. رتبناها وزعناها ولكن أجت إسرائيل وأخذتها بال 48. حسين أحمد كان اخر مختار للقبو سنة 48. بيته كان أول بيت بالبلد من جهة الشارع. أول ما تدخل القبو تيجي عليه. بيته مهدوم وبين حجارته فيه قطع فخار. كان بكل بيت جرة فخار لشرب المي وكانت الناس تستعمل أدوات أكل من فخار. هذه دار محمود أبو غلوس. المختار حسين أحمد كان متهم من البريطانيين إنه مع الثوار. بسنوات الأربعين البريطانيين هدموله البيت، بيته الثاني.

كل بيت بالبلد كان جنبه حاكورة. كان طريق رئيسي بالبلد والبيوت من الجنبين. كان بالبلد منطقة جرون. لكل عائلة كان جرن (بيدر)، كان إلنا جرن وكنا نجيب بالصيف كل المحصول للدراسة حتى نطلع القمح. تحت هذي الزيتونة كان يتجمعوا ختيارية البلد ويقضوا وقتهم ويلعبوا سيجة.

كان لعائلتنا مقبرة خاصة. المقبرة منتهكة وممكن تشوف العظم فيها. هذا عظم أهلي. هذا فبر جدي، أبو أبوي،محمود مصطفى عبيد الله.

عند بيوتنا كان طابون وكنا نخبز فيه خبز. أنا ساكن على بعد بسيط من أرضي. وادي فوكين مش بعيدة من هون. بس ممنوع أدخل إلا بتصريح من إسرائيل. يمكن أكثر من 20 سنة ما جيت هون. كان جنب البيت "صيرة" إلها بوابة، فيها كنا نحط الغنم والدواب. الصيرة كانت بين دار أبوي ودار سيدي. بيتنا كان كبير. كان فيه مقعد للناس اللي بتيجي من برّة. كان أبوي يكرم كل إنسان كان ييجي عنده، سواء كان من الحكومة أو أي إنسان عادي، غريب أو قريب. كان ييجي عالبلد موظف حكومة حتى يجبي الضريبة على الأملاك والدواب والمحصول. كان أبوي يضيفه ويكرمه. الحمد لله، الناس كانت مبسوطة في هذيك الأيام، الكل يزرع ويفلح.

بيتنا كان في نص البلد. منه ممكن تشوف أراضي القبو الواسعة. كل الأراضي اللي تشوفها من بيتنا هي تابعة لأهل القبو. أهل البلد كانوا ملاكين. لكل عائلة كانت أرض ملك شخصي.

غرب البلد راس أبو عمار ومن الجنوب وادي فوكين، ومن الشرق بتير وحوسان، من الشمال الولجة. بلدنا ما كانت كبيرة. كانت قرية من القرى. من سنة ال 48 وإحنا بمأساة.

هذا البيت كان لأبوي وعمي. كانوا ساكنين فيه حوالي 40 نفر. وجيراننا كانوا دار محمود عبد الله وكان فاتح دكانة، وهناك كانت دار محمود أبو غلوس. دارنا كانت طابقين. وحواليها

حاكورة. كنت لما أطلع على سطح الطابق الثاني أشوف البحر من هون. أنا متذكر وأنا صغير كيف كنت أشوف البحر. وتحت البلد باتجاه الولجة من هون كانت سكة الحديد. كان بالبلد جامع وكان فيها ولي (مقام) وكان فيها مدرسة. المدرسة والجامع جنب بعض. غير الجامع اللي عند العين. وكان مطحنتين قمح.
عام 48 إحنا ظلينا لآخر مرحلة. بعد الرملة واللد وبعد دير ياسين. كثير بلاد هربت على سمعة دير ياسين مثل عرتوف، دير أبان، بيت نتيف، جراش، علار، بيت عطاب. الناس خافت على أولادها وبناتها وهربت. الناس هربت ووصلت الخضر عند بيت جالا. إحنا ظلينا. بعدين صارت معركة عند الولجة ببلد اسمها المَسْكَرَة، عند الجورة فوق عين كارم. كان الجيش المصري بالولجة. الدبابات الإسرائيلية وقفت على الراس عند تسور هداسه ووقفت هناك عند الحدود اللي كانوا حاطينها هناك بال 48. أجا واحد بريطاني عند أبوي على البيت هذا، ومعاه خارطة، أجا من جهة بتير، أكل وشرب عندنا، وبعدين أجو معاه جماعة وحطوا علامة عند خزان الميّ هناك. عند هاي العلامة حددت إسرائيل حدودها.

هون بالبلد ما صار قتال، الناس شردت بدون قتال. أول ما دخلوا اليهود البلد نسفوا 5 بيوت وراحوا، بعد فترة شهر شهرين رجعوا وكملوا على البلد، صاروا يحطوا ألغام وينسفوا البيوت، وكمان حطوا ألغام حول البلد حتى إذا حدا حاول يدخل البلد تتفجر فيه، وانقتل منها ناس. بعرف عن ثلاث رجال انقتلوا، واحد من حوسان وواحد من البلد. وغير هيك اليهود قتلوا ثلاث نسوان. 3 نسوان أجت تتسلل على البلد، حتى يلقّطن عنب وتين، مسكوهن اليهود وأخذوهن لداخل جورة بأول البلد وطخوهن وقتلوهن الثلاث. إحنا لما كنا ببيت جالا أول ما ترحلنا قلنا إنه بدنا نرجع، وكان فيها جيش أردني لعدة أسابيع، لكن الجيش الأردني بعد ثلاث أسابيع انسحب منها، طلبنا إنه الجيش الأردني يظل لأنا بدنا نرجع، قال الجيش ارجعوا على عاتقكم، الجيش مش راح يظل هون، فقرر المختار إنه ما بيقدر يرجع الناس على مسؤوليته، لأنه اليهود راح يقتلوهم، كان يقول إذا بتخلوا جيش بنرجع. كانت هذي مرحلة خوف بصراحة، كانت حالة رعب وقتل، ولذلك ما رجعنا.
إحنا لما طلعنا من الدار خلينا فيها أواعي وأغراض وقمح، ما أطلعنش أغراضنا، وسكرنا البيت بالمفتاح، على أمل إنهم يرجعوا. وهذا هو المفتاح. كل أملي إنه ربنا يجيب السلام وكل واحد يرجع على محله. هذا المفتاح أنا محتفظ فيه أكثر من ستين سنة.

هون في بتير كانت محطة قطار. الناس كانت توخذ المحصول بالقطار وتسافر للقدس وهناك تبيع بضاعتها.
الجامع الثاني قريب من العين. بعيد عن البلد. منطقة العين كانت مقسمة ومرتبة. كانت العين منبع الميّ، جنبها كان حمام، الناس كانت تروّح من شغلها وأرضها فكانت تستحم وتدخل الجامع، وبعد الحمام كانت منطقة مبنية تنزل لها بدرج وتوصل ثلاث حنفيات ميّ للشرب، كانت الناس تعبي منها ميّ للبيوت، وجنبها كان حوض ميّ للحيوانات وبعده كانت بركة تجميع ميّ لزراعة البساتين. منطقة الساتين كانت على طول الواد، مقسم بين أهل البلد. وهون جنب العين كان إلنا أرض، هذي شجرة التين إلنا، حبّها أسمر. كان هون مشمش تفاح وشجر. الغنم كانت تيجي تقيل هون حول العين، كل

غنم البلد كانت تيجي هون، هاي الميّ الوحيدة اللي كانت للبلد، بس كان ميّ كثير. كانوا ييجوا زوار للمنطقة غير أهل البلد، كانوا يتجوّلوا هون، وكان ييجو يهود. كان بيننا وبينهم معرفة، بال 1945 وال 47. كانت العلاقة مع اليهود علاقة طيبة.

بال 1948 ناس من بيت نقوبة، العمور، دير أبان وعرتوف أجو بعد ما تهجروا وقعدوا هون حوالي أسبوعين، لأنه هون في ميّ ومنطقة واسعة. هذا مبنى قديم، كنا نسميه الكنيسة. أنا متذكر كل شيء وكأني عايش فيها لليوم. من العين في نفق يسحب الميّ للنقاط اللي تحت، الحمام والحنفيات والحوض والبركة.
أنا كل دقيقة بقول يا ربي تميتني في بلدي. هذه الشجرة اللي أبوي زرعها أنا انحرمت منها، أنا بكيت عليها، هذا مسقط رأسي، ومستعد أبني خيمة وأسكن فيها. أنا بطلب منك خذني للشجرة اللي كنت أقعد فيها وأنا صغير".

السيد عبد المجيد عبيد الله، من أقارب أبو جمال، ورافقه بالجولة والمقابلة يقول:

" كل إنسان منا بيعرف أرضه. مع إنه اليهود غيروا حدود الأراضي. أنا بدي أستلم أرضي وابني وأحفاده يعيشوا فيها. وادي فوكين كانت بالمنطقة المحظورة واليهود هدموها، لما رجعت الناس بدت تبني بالتدريج، وشوي شوي كبرت البلد من جديد. بالنسبة إلي، أنا أول شيء راح أعمله إني أبني البيت اللي بناه أبوي. ممكن نخطط أشياء جديدة وشوارع أوسع، مش غلط تبني المعالم التاريخية للبلد، نبني الجامع، لازم تحافظ على الطابع اللي كان بالبلد واللي بناه أبوك، احترام لذكراه.

"مبو بيتار" موجودة على أرضنا. كل واحد بيرجع لوطنه. أنا المظلوم وبدي حقي. بدي آجي علٍ بلدي حر.
أبداً مش راح ننسى أو نتنازل عن الأرض، إحنا بننتظر. اليهودي مستمتع بأرضي وأملاكي وأنا عايش بمرارة وحسرة. رغم ذلك أنا مستعد أسمح لليهودي يسكن بالبيت الحالي على أرضي اللي أخذها مني وأنا آخذ باقي أرضي. بشرط إنه يتوقف عن احتلال وسلب الأرض. اللي ساكن عليه ممكن أعطيه إياه. ما راح أطلب طرده".

عبد المجيد عبيد الله   עבד אלמג׳יד עביד אללה

أثار بيت في القبو، أيار 2010

שרידי בית באלקבו, מאי 2010

עדות

עדות זו נגבתה מאבו ג׳מאל תוך כדי סיור באדמות הכפר ובין שרידיו

מאי 2010

"שמי חאמד עביד אללה, אבו ג׳מאל, נולדתי בשנת 1936, כיום אני בן 74.
האדמה הזאת נמצאת מחוץ לאדמת 48. לא נכבשה ב 1948. שם זה בתיר וחוסאן. שם עין כארם, אלוַּלַג׳ה ושם בית צפאפא, אלמאלחה וירושלים.
איבדנו את הכפר שלנו ב 48, ואחרי הפסקת האש חילקו את האדמה. האו״ם שם גבולות בין ישראל וירדן, והאדמה הזאת היתה שייכת לירדן, היא נשארה בידי הערבים עד שישראל כבשה אותה ב 1967. היא השתלטה על האדמה ונטעה חורשה.
האדמה הזאת שייכת לאבא שלי, וזאת לדוד של אבא שלי ושמו ח׳ליל מסטפא, וזאת לבן דודו מחמד מחמוד מסטפא. עצי הזית האלה שייכים של תושבי הכפר. זו אדמה חקלאית. לפני 1948 היה לנו צאן ובקר, נטענו עצי זית, גפנים, תאנים, משמש וזרענו חיטה ותירס.
השטח הזה היה בין שנת 48 לשנת 67 כמו אזור חיץ שהכניסה אליו אסורה. אחרי הכיבוש ב 1948 המשכנו לעבד את האדמה לעוד שנתיים ואחר כך הפסקנו בגלל הפחד, כי הישראלים היו יורים על האנשים שנכנסו לאדמות שלהם, ולפעמים היו תקריות ירי בין חיילים ישראלים וחיילים ירדנים.

אבא שלי בנה את הטרסה הזאת במו ידיו. לצערי הלכה. זאת האדמה שלנו והתפרנסנו ממנה. היום אנחנו צריכים אישור כדי להיכנס לאדמות שלנו. לאזור הזה קראו פינת אבו עלי וזאת החלקה של חסין אבו יאבס. עץ הזיץ הזה נטע לפני 70-65 שנה. אם מישהו היה מטפח את האדמה היום הייתם רואים את עץ הזית הזה ירוק ונותן פרי. כל האדמה הזאת היא של משפחת עביד אללה. כל זה אדמת אלקבּוּ.
מטע הזיתים הזה שייך למשפחות אבו ע׳לוּס, אבו עאיה ומחמד עביד אללה. לאזור הזה קראו אלכַּלַּאלה. זאת אדמת אבותינו. זה לא הוגן שאסור לנו לבקר בה. במקום החורשה הזאת היתה אדמה שופעת בעצי זית ועצי פרי.

מיד אחרי שישראל כבשה את הכפר היא הרסה חמשה בתים. הבתים הגדולים. תקופה קצרה אחר כך הם נכנסו שוב ושיטחו את כל הבתים, זה קרה בין 48 לשנת 49. היה

حامد وعبد المجيد عبيد الله:
«تحت هذه الزيتونة كان يجتمعوا الختيارية»
חאמד ועבד אלמג׳יד עביד אללה:
"מתחת לעץ הזית הזה נהגו לשבת זקני הכפר"

חורף. אנחנו גורשנו אולי באוקטובר או נובמבר 1948. תושבי הכפר התפזרו. בהתחלה הלכנו לכפר אלח׳דר, לבית ג׳אלא ולבית לחם. אחר כך האנשים התפזרו. המשפחה שלי הלכה לבית ג׳אלא. נשארנו שם 4-5 חדשים. לקחנו איתנו גם צאן ובעלי חיים אחרים, היה קשה להסתדר עם החיות בבית ג׳אלא. הלכנו לחוסאן וגרנו בו תקופה ארוכה. שכרנו אדמות ועיבדנו אותן, כדי להתפרנס. כאן ישראל ושם ירדן. אחרי שקבעו את הגבולות בין ירדן וישראל נשארו למשפחה שלי 50 דונם בואדי פוכּין (בצד הירדני) מחוץ לישראל. גרנו באדמה שלנו ועיבדנו אותה. אני עדיין גר שם עם הילדים שלי.

הבטון הזה היה הסימן של הגבול המפריד בין אזור של הערבים לאזור של ישראל. בכל האזור מפוזרים סימנים כאלה של הגבול. כאן היו כמה בתים. אני זוכר אותם. זה הבית של אחמד עבד אללה אבו יאבִּס.
האדמה הזאת היתה של המח׳תאר חסין אחמד ח׳ליל אלאזרק. כשהחליט להתחתן הוא מכר את האדמה הזאת לאבא שלי ב- 50 לירות פלסטיניות בשנת 1947. סידרנו אותה והתחלנו לעבד אותה. אבל באה ישראל ולקחה אותה ב-48. הבית של המח׳תאר היה הבית הראשון בכפר מכיוון הכניסה לכפר. מיד עם כניסתך לאלקבו אתה מגיע אליו. היום כמובן הבית הרוס ובין ההריסות יש חתיכות חרס. בכל בית היה כד חרס למי שתיה. היו גם כלי אוכל עשויים מחרס. המח׳תאר הזה היה לו בית אחר שהבריטים הרסו אותו בשנות הארבעים כי האשימו אותו שהצטרף למורדים. וכאן זה הבית של מחמוד אבו ע׳לוס.
ליד כל בית בכפר היתה גינה. היתה בכפר דרך ראשית והבתים היו על שני הצדדים של הדרך. לכל משפחה היה גורן. כל קיץ היינו מביאים לגורן את היבול כדי לדוש אותו ולהפריד את החיטה. מתחת לעץ הזית הזה היו זקני הכפר מתאספים, מעבירים את זמנם ומשחקים סיג׳ה [משחק בו צריכים שני שחקנים לסדר אבנים על פי סדר מסויים בריבועים מצויירים או חרותים על משטח עץ או על האדמה - בדומה למשחק איקס עיגול אבל עם אבנים].
למשפחה שלנו היה בית קברות נפרד. היום בית הקברות מחולל וניתן לראות את העצמות בקברים. אלה העצמות של קרובי המשפחה שלי. זה הקבר של סבא שלי, מצד אבא, מחמוד מסטפא עביד אללה.
ליד בתי המשפחה שלי היה טבון. שם אפינו את הלחם. היום אני גר במרחק קצר מהאדמה שלי. ואדי פוכּין לא רחוק מכאן. אבל אסור לי להיכנס בלי אישור מישראל. 20 שנה לא הייתי פה. ליד הבית שלנו היה דיר. לשם הכנסנו את הצאן ובעלי החיים. הדיר היה בין הבית של אבא שלי לבית של סבא. הבית שלנו היה גדול. היה בו חדר אורחים. אבא שלי כיבד כל אדם שהגיע אליו, בלי קשר אם היה עובד ממשלה או אדם פשוט, זר או קרוב משפחה. מדי פעם, הגיע לכפר פקיד ממשלתי כדי לגבות מסים על רכוש, בעלי חיים ויבול חקלאי. אבא שלי היה קודם מזמין אותו ומכבד אותו. השבח לאל, האנשים היו במצב כלכלי טוב באותם ימים. כל האנשים עיבדו את האדמות ועבדו בפלחה.
הבית שלנו היה במרכז הכפר. ממנו היה אפשר לראות את אדמת אלקבּוּ הרחבה. כל האדמות שהיית רואה מהבית שלנו כולה שייכת לתושבי אלקבּוּ. תושבי הכפר היו בעלי אדמות פרטיות רבות. לכל משפחה הייתה אדמה בבעלות פרטית.
מערבית לכפר היה כפר ראס אבו עמאר, מדרום ואדי פוכּין, ממזרח בתיר וחוסאן ומצפון אלוּלג׳ה. הכפר שלנו לא היה גדול. היה כפר

מן השורה. מאז 48 אנחנו חיים בטרגדיה. הבית הזה היה של אבא שלי ושל דוד שלי. גרו בו ארבעים נפשות בערך. השכן שלנו כאן היה מחמוד עבדאללה, הייתה לו מכולת, ושם היה הבית של מחמוד אבו ע׳לוס. הבית שלנו היה בן שתי קומות ולידו גינה. כשהייתי עולה על הגג של הקומה השנייה הייתי רואה את הים. אני זוכר כשהייתי ילד הייתי רואה את הים מכאן. מתחת לכפר בכיוון אלוּלג׳ה הייתה מסילת ברזל. בכפר היה מסגד והיה בו מקאם שיח׳ [מקום קדוש] ובית ספר. בית הספר והמסגד היו אחד ליד השני. חוץ מהמסגד שליד המעיין. והיו שתי טחנות קמח.

בשנת 48 אנחנו, באזור הזה, נשארנו עד השלב האחרון. אחרי אלרמלה ואללד ואחרי דיר יאסין. הרבה כפרים ברחו אחרי ששמעו את הסיפור של דיר יאסין, כמו ערתוף [נחם], דיר אבאן [בית שמש, צרעה, ישעי, מחסיה], בית נתיף [נתיב הל״ה], ג׳רש [ליד זנוח], עלאר [מטע, בר-גיורא], בית עטאב [ליד נס הרים]. האנשים פחדו על הילדים ועל הבנות שלהם וברחו. הגיעו לכפר אלח׳דר ליד בית ג׳אלא. אנחנו נשארנו. אחר כך היה קרב ליד אלוַּלג׳ה בכפר אלמֻסַכַּרָה, ליד אלג׳ורה [אורה] מעל עין כארם. הצבא המצרי היה באלולג׳ה. הטנקים הישראלים עצרו על הפסגה ליד צור הדסה, שם עצרו ליד הגבול ששמו אותו ב -48. איש בריטי ביקר את אבא שלי בבית הזה, היו לו מפות, הוא בא מכיוון בתיר, אכל ושתה אצלנו, אחר כך הלך והצטרפו אליו עוד אנשים ותקעו סימן ליד בריכת המים שם. ליד הסימן הזה ישראל קבעה את הגבול שלה.

כאן בכפר לא היו קרבות. האנשים ברחו בלי קרב. מיד עם הכניסה לכפר, היהודים פוצצו חמישה בתים והלכו. לאחר כחודשיים הם חזרו והשלימו את הרס כל הכפר. שמו מוקשים ופוצצו את הבתים. הם שמו גם מוקשים מסביב לכפר כדי שיתפוצצו אנשים שירצו לחזור אליו. ואכן נהרגו אנשים מהמוקשים. אני יודע על שלושה גברים שנהרגו, אחד מחוסאן, ואחד מאלקבו. בנוסף להם, אני שמעתי שהיהודים הרגו שלוש נשים שרצו להיכנס לכפר כדי לקטוף ענבים ותאנים, היהודים תפסו אותן, לקחו אותן לתוך בור בתחילת הכפר וירו בהן. הרגו את שלושתן. אנחנו, כשהיינו בבית ג׳אלא בתחילת ימי ההגירה, אחרי שעזבנו את הכפר, רצינו לחזור. היה ליד הכפר צבא ירדני. הם נסוגו מהכפר אחרי שלושה שבועות. ביקשנו שהם ישארו כדי להגן עלינו אם נחזור, אבל הצבא אמר לנו תחזרו על האחריות שלכם, הצבא לא ישאר כאן. אז המח׳תאר החליט שהוא לא יכול לומר לאנשים לחזור על אחריותו, כי היהודים יהרגו אותם. הוא אמר אם תשאירו את הצבא נחזור לכפר. זאת היתה באמת תקופה של פחד, היתה אוירה של פאניקה והרג. לכן לא חזרנו.

אנחנו יצאנו מהבית שלנו והשארנו בו בגדים, חפצים וחיטה. לא הוצאנו את הריהוט שלנו. נעלנו את הבית עם המפתח, בתקווה לחזור. הנה המפתח. אני מקווה שאלוהים יביא שלום וכל אחד יחזור למקום שלו. אני שומר על המפתח הזה יותר מ- 60 שנה.

כאן בבתיר היתה תחנת רכבת. האנשים היו לוקחים את היבול שלהם ברכבת לירושלים והיו מוכרים אותו שם. המסגד השני קרוב למעיין. רחוק מהכפר. אזור המעיין היה מחולק ומסודר. המעיין היה מקור הנביעה, לידו היה בית מרחץ, אנשים היו חוזרים מהעבודה שלהם באדמה והיו מתרחצים לפני שנכנסו למסגד. אחרי בית המרחץ היו מדרגות שירדו סמוך לקיר בנוי אל שלושה ברזי מים. אלה היו מים לשתיה

بيت مهدوم بالقبو   בית הרוס באלקבו

והאנשים היו באים וממלאים מהם מים לבתים. ליד זה היתה בריכת מים לבעלי חיים ואחריה היתה עוד בריכה לאיסוף מים להשקיית הבסתנים. מהמעין עד לנקודות המים למטה, בית המרחץ, הברזיה ובריכות המים, יש תעלה שדרכה זרמו המים לשם. זה שממול הוא מבנה עתיק. קראנו לו הכנסיה. אזור הבסתנים היה לאורך הואדי. היה מחולק בין משפחות הכפר. וכאן ליד המעיין היתה לנו אדמה. עץ התאנה הזה הוא שלנו, התאנים שלו שחורים. כאן היה משמש, תפוחים והרבה עצים. עדרי הצאן היו נחים בצהרים ליד המעין, כל העדרים של הכפר היו מגיעים לכאן, זה מקור המים היחיד של הכפר, אבל היה הרבה מים. אנשים הגיעו ממקומות אחרים כדי לטייל כאן. גם יהודים באו לטייל. הכרנו אותם, זה היה בשנת 45 ושנת 47. היחסים עם היהודים היו טובים.
אני זוכר כל דבר כאילו המשכתי לגור כאן עד היום. בשנת 48 , אחרי שגורשו מכפריהם, באו לכאן אנשים מבית נקובה, אלעמוּר [גבעת יערים], דיר אבאן וערתוף. הם נשארו כאן קרוב לשבועיים, כי זה מקום רחב ויש בו מספיק מים.
אני בכל רגע מתפלל שאלוהים יתן לי למות בכפר שלי. הפקיעו ממני את העץ הזה שאבא שלי שתל, אני בכיתי עליו, כאן מקום הולדתי. אני מוכן לבנות כאן אוהל כדי לגור בו. אני מבקש שתקח אותי לעץ שנהגתי לשבת תחתו כשהייתי קטן".

מחמוד עבד אלמג׳יד עביד אללה, קרוב משפחה של אבו ג׳מאל, בשנות ה-50 לחייו שהשתתף גם הוא בסיור, אומר:
" כל אחד מאיתנו יודע איפה חלקת האדמה שלו, למרות שהיהודים שיבשו את גבולות האדמות. אני רוצה את אדמתי בחזרה ושהילדים שלי והנכדים שלו יגורו בה. ואדי פוכּין היה באזור החיץ, היהודים הרסו גם אותו, אחרי שתושבי הכפר חזרו אליו התחילו לבנות בהדרגה. אם אשוב לכפרי, הדבר הראשון שאעשה הוא לבנות את הבית של אבא שלי. אפשר לתכנן דברים חדשים ורחובות יותר רחבים, אבל זה גם טוב להחזיר את הסמלים של הכפר. נבנה את המסגד. צריך לשמור על האופי של הכפר ועל מה שאבא שלך בנה, מתוך כבוד לזכרו. מבוא בית״ר נבנה על האדמות שלנו. שכל אחד יחזור למולדת שלו. אני שקופחתי רוצה את הזכות שלי. אני רוצה לבוא לכפר שלי כשאני בן חורין. אני לעולם לא אשכח או אוותר על האדמה שלי. היהודי נהנה מאדמתי ומהרכוש שלי ואני חי במרירות וצער. למרות הכל אני מוכן שהיהודי שכבר גר על אדמתי ימשיך לגור בבית שבנה, ואני אקבל בחזרה את שאר האדמה שלי. בתנאי שיפסיק לכבוש ולהשתלט על אדמתי. החלק שהוא גר עליו אני מוכן לתת לו. לא אדרוש שיגרשו אותו".

شهادة

محمد أحمد أبو نصار
سنة الولادة: 1924

مقاطع من مقابلة أجراها:
ركان محمود

تاريخ المقابلة:
11 حزيران 2009

مكان المقابلة: عمّان، الأردن

منقولة عن موقع
PalestineRemembered.com

"ولدت في قرية القبو. يقال إن ثلاثة إخوان من سعير قرب الخليل، نزحوا إلى هذه المنطقة قبل مئات السنين، بسبب مشاكل مع ناس آخرين، فيقال إنهم اختبأوا بالقبر أو بالقبو ولذلك سميت هكذا.
القدس بعيدة عنا 10 كيلومتر من جهة شرق شمال وبيت لحم تبعد عنا 7–6 كيلو من جهة الشرق.
القبو موجودة على جبل عالي وحواليها وديان. ما كان فيها سهل، لكن كل أرضها صالحة للفلاحة، قسم من تربتهاحمرا وقسم بيضا نسميها حوارية. وديان القرية: من الغرب وادي أبو الحويس، من الشرق وادي عين جامع، من الشمال وادي المسرّ ومن الجنوب الأرض مستوية ما فيها وادي ولكن هناك وادي بعيد اسمه وادي فوكين تابع لقرية فوكين. هذه الوديان كانت تلتقي مع وادي الصرار، وكانت وديان شتوية.

موقع

تحد بلدنا من الشمال الولجة (5 كيلو) ، من الجنوب وادي فوكين (2 كيلو) ونحالين (4 كيلو)، من الشرق حوسان وبتير والخضر، من الغرب راس أبو عمار (4 كيلو). بأرض بلدنا كان كامب الغفر، بيننا وبين راس أبو عمار، للانجليز. لليهود ما كان مستعمرات عند بلدنا قبل ال 48. أقرب مستوطنة علينا كانت عتصيون عند نحالين. رحت على عتصيون لما هاجموها الثوار لأنه اليهود كانوا على خط الخليل وكانوا يضربوا على الباصات فهجمنا عليهم.
العلاقة بيننا وبين اليهود قبل الحرب كانت علاقة عادية. وكنا مسالمين مع بعض. ولكن لما صاروا الانجليز يحضروا للجلاء عن البلاد صاروا اليهود يعملوا مناوشات. قبل هيك كنا مع بعض مسالمين. كان بالبلد شجرة اسمها طرُنج، مثل الحامض الليمون، كانوا اليهود ييجو يشتروه، وكانوا يشتروا منا خضرة. وكنا نروح على المدن ونشتري. ولكن ما كنا أصدقاء وما كنا نشارك بعض بالمناسبات، كانت بس علاقة تجارة.

الطرق الواصلة للبلد كانت طرق ترابية، كانوا يسهلوا الطريق للسيارة ولكن ما كان زفتة. كان باص خليل القدس وكنا نقف على الشارع ونسافر فيه بقرشين، الباصات كانت رايحة جاي. القطار كانوا يعطوك كرت بقرشين ونص تستعمله كل الشهر، القطار كان يوخذك للد والرملة وآخر

محطة عند المينا بيافا، أقرب محطة قطار علينا كانت محطة بتير.
كان ببلدنا قبل النكبة سيارة شحن واحدة تابعة لشخصين من البلد شراكة هم محمد يوسف أبو نصار وموسى محمود حسن أبو نصار وكان يشتغل عليها واحد من بيت لحم اسمه علي العسعس.
كنا نستعمل البغال والحمير والجمال للتنقل والنقل.

عائلات

أسماء حمايل القبو هي أبو نصار وخليل وعبيد الله، ثلاث أخوة أسسو البلد وكل واحد عمل حمولة. وغيرهم كان دار أبو يابس، دار أبو غلوس، دار أبو عاية، دار الأزرق، ودار مشني. كانوا الناس ساكنين جنب بعض وكأنهم أخوة. مختار البلد الأخير كان أحمد خليل الأزرق. كان بالبلد جامعين. وكان بالبلد ساحتين (مضافتين) كبار، 8 متر طول و8 متر عرض، واحدة للبلد كلها وواحدة إلنا إحنا دار أبو نصار مبنية من حجر. كل البنا كان حجر. كانت الناس تتداور على المسؤولية والمصاريف على الساحة. كان لما ييجي الضيف كانت كل الحمولة تستعد للضيافة. كانت الساحة مفروشة حصر. وكانت الناس علاقتها ممتازة. بأيام الصيف كانوا الناس يلتقوا بالبيادر، وبالشتاء بالساحات.

تعليم

كان بالبلد مدارس قروية، كان ييجي معلم يعلّم الأولاد ويأخذ عن كل ولد عشر قروش. كان معاشه من البلد. ما كان مدارس حكومية. كان عدد البلد لما طلعنا من البلد 300 نفر. كان المدرس من زكريا اسمه محمد عفانه. أنا ما درست بالمدرسة أبداً. كان عند المعلم 30–20 ولد وكان يدرسهم لغة عربية وقرآن. البنات ما كانت تتعلم. كان ناس مقدرين يبعثوا ولادهم لمدارس أحسن من مدرستنا، أقرب مدرسة جيدة كانت في بتير، كانت مدرسة حكومية.
الدين: كان بالبلد مسجد موقعه بوسط البلد، مبني من حجر، مسجد قديم. لما أقاموا البلد كان موجود. كان يتسع لحوالي 300 شخص. كانت له ساحة وما كانت مئذنة، وكان مبني بشكل عقد. كان عند العين مقام العُمري، وكان ولي اسمه الأربعين، تنزل إليه بدرج، حوالي 20 درجة، وكل ليلة جمعة كانوا يضووه ويدقوا فيه العدة (طقوس صوفية). كانت الناس تآمن بقدسية المكان وتخاف منه.

صحة

ما كان طبيب بالقرية، اللي كان بحاجة لطبيب كان يروح على بيت لحم. قبل ما نترحل بشوي صارت تيجي سيارات على البلد، وقبل هيك كنا نتنقل على البغال. كانت الناس تستعمل أعشاب للعلاج مثل الببونج. وكانوا يستعملوا كاسات هوا والكيّ. كانت حكمة عربية بشكل عام. كانت داية واحدة اسمها صفية ابراهيم، وكان شخصين بعالجوا بالتجبير. وكان ييجي مطهّر من خارج البلد.

اقتصاد

كان غرب البلد عين مسقوفة، منها تجري الميّ لغرفة مبنية، منها يشربوا الناس وباقي الميّ تتجمع ببركة لريّ الزراعة ولشرب الحيوانات. كانت مياه البركة مقسمة بالدور بين الناس.
كان بالبلد طوابين للخبز، وللطبخ استعملنا البريومس اللي كان يعمل على كاز. أدوات الأكل أغلبها كانت من الفخار، مثل القدرة. قبل ما نتهجر بقليل بدأ الناس يجيبوا أدوات من الومنيوم. وكنا نستعمل سراج مع فتلة للنور بالبيوت. وكنا بالشتا نتدفأ على الحطب، وكنا نحط الحطب في كانون مصنوع من طين. كانت النسوان تحطب وكانت تحرث. كان بالبلد دكانين بوسط البلد، واحدة لحسني أبو غلوس والثانية لمحمود عبد الله، وكان عندهم كمان ملحمة. أقرب مدينة علينا كانت بيت لحم. قبل ما نطلع من البلد

بسنتين دخل الراديو للبلد لأول مرة. أول شخص اشترى راديو كان أخي. وكان بالبلد فقط 3 أجهزة. وكان حلاق واحد يحلق في بيته، كان ياخذ سنوي، الفلاح كان يدفع له من المحصول، وغير الفلاح كان يدفع نقدي. كان بالبلد بابور طحين (مطحنة قمح) تابعة لشخص من بيت جالا اسمه نقولا، كان موجود بين وادي فوكين وبين بلدنا وكان ييجوه ناس من كل القرى المجاورة.

نكبة

الانجليز وعدوا اليهود بوطن قومي بفلسطين. وقرروا يقسموا فلسطين. بأي حق يقسموا وطننا لشعبين؟ الانجليز كانوا يمنعونا نحمل قطعة سلاح. إذا كانوا يمسكوا سلاح عند واحد منا كان حكمه إعدام. ولو كان معك موس (سكين) كانوا يحكموك 3 شهور. الأسلحة القليلة اللي معنا كانت تهريب. حاولنا بإمكانياتنا إنه نشتري بواريد. وأجا واحد مصري اسمه احمد درّبنا على السلاح. لما اليهود كانوا بدهم يحتلونا كان عندنا حوالي ثلاثين أربعين شاب مستعدين يدافعوا عن البلد. الجهاد المقدس أجا حتى يدافع على بلدنا.

أنا اشتركت بمعركة بالقسطل، يوم واحد، وزعوا علينا مشط رصاص، هذا بكفيش. عبد القادر الحسيني أجا عن طريق المالحة للقسطل، الجيش كله كان فزعة، مش جيش نظامي. أنا روّحت ثاني يوم لأنه خلصت الذخيرة مني، وثاني يوم سمعت إنه عبد القادر الحسيني انقتل.

حفرنا خندق حول الحارة الفوقا كلها. شباب البلد حفروها بعد طلوع العيال. أذكر من الشبا ب اللي ظلوا بالبلد للدفاع عنها: عليان مشني وهو كان المسؤول عن المسلحين، احمد أبو عاية ومحمود أبو عاية، من دار عبيد الله كان عبد خليل مصطفى ومحمد عبيد الله وعزيز احمد الشيخ، ومن دار أبو غلوس حسني محمد أبو غلوس ومحمد أبو حلاوة وعثمان أبو غلوس، ومن دار أبو يابس كان أحمد عبد الله حسن وحسن محمد وخليل عوض أحمد أبو يابس، دار أبو نصار ظل منهم محمد عيسى وحسن عبد النبي وابراهيم احمد عبد وعثمان خليل جبريل ومحمد محمود عبيد الله. أنا ما ظليت بس أخوي ظلّ. أنا كان معي عيال فطلعت معهم. بهذي الفترة كان مناوشات بين المسلحين وبين اليهود. كانوا قبال بعض. صار ييجي على بلدنا لاجئين من خربة اللوز وسطاف وبيت نقوبة والجورة. قسم منهم سكن بالبلد عند الناس اللي بيوتهم كبيرة. والأغلب ناموا عند العين. ظلوا عندنا وطلعنا إحنا وإياهم من البلد مع بعض.

اليهود كانوا يهجموا على البلد تسلل. بالهجوم الأخير على البلد، أنا كنت بنحالين. البلد كانت فارغة، دخلوا اليهود القرية ونسفوها. المسلحين كانوا خارج القرية لأنه ما ظل معهم سلاح والذخيرة اللي كانوا موعودين فيها ما وصلت. احنا المواطنين طلعنا بشهر 11. أنا كنت صاحب زيتون، بآخر النهار أخذت الاولاد وأطلعتهم من البلد، أطلعتهم بسيارة، أنا وأبوي ومرتي واولادي وأمي وأخوي وخواتي، أخذتهم على بيت ساحور. هناك سكنوا حوالي 4 شهور. بهذي الفترة أنا ظليت بمنطقة حوسان أرعى بالغنم. وصرت أرجع للزيتون كل يوم وبالليل أطلع منها. كان هذا بشهر 11. المسلحين ظلوا بالبلد يحرسوها من شهر 11 حتى شهر 4. بشهر 4 كان الهجوم الأخير. اليهود دخلوا بالليل قبل الفجر ونسفوا 13 دار. وانسحبوا مباشرة. كان ذلك بأول بشهر 4. عندها انقطعنا عن البلد. من يومها ما حاول أي واحد يرجع يسكن بالبلد. أنا ما رجعت على البلد بعد ما نسفوها. من يومها ما زرت بلدي.

بعدها رحلت على نحالين واستأجرت دار هناك، وجبت عائلتي تسكن معي بنحالين، ظلينا هناك حوالي 3 سنين، ومن هناك طلعنا على شرق الأردن. اليوم لو يسمحولي برجع على بلدي مباشرة".

עדות

מחמד אחמד אבו נסאר

שנת לידה: 1924
קטעים מראיון שקיים:
רכאן מחמוד
תאריך ראיון: 11.6.2009
מקום הראיון: עמאן, ירדן

המקור: www.PalestineRemembered.com

"שמי אחמד אבו נסאר. נולדתי בכפר אלקבּוּ. משמעות השם של הכפר היא מרתף. מספרים ששלושה אחים מאזור סעיר שליד חברון הם שהקימו את הכפר. הם עברו לאזור לפני מאות שנים בעקבות סכסוך עם אנשים אחרים בסעיר. הסיפור אומר שהם ברחו והתחבאו באלקבֶּר (קבר) או באלקבּוּ (מרתף), לכן קראו לכפר בשם הזה. ירושלים רחוקה מהכפר רק כ-10 קמ׳ מכיוון צפון מזרח, ובית לחם 6-7 קמ׳ מזרחה. אלקבו ניצב על פסגת הר גבוה וסביבו נחלים. כל האדמה טובה לחקלאות למרות שלא הייתה אדמה מישורית. ליד הכפר היו כמה נחלים, ממערב ואדי אלחויס, ממזרח ואדי עין ג׳אמע, מצפון ואדי אלמסְר ומדרום האדמה היתה שטוחה ולא היה ואדי, אבל יש ואדי רחוק שמו ואדי פוכּין קרוב לכפר פוכּין. הנחלים האלה נפגשים עם ואדי אלסראר (נחל שורק), וכולם זרמו רק בחורף. הכפרים השכנים הם: מצפון אלולג׳ה, מדרום ואדי פוכּין ונחאלין, ממזרח חוסאן, בתיר ואלח׳דר, ממערב ראס אבו עמאר. על אדמת הכפר היה מחנה צבאי בריטי בין אלקבו לבין ראס אבו עמאר. ולא היו יישובים יהודיים על אדמותינו לפני 1948. היישוב היהודי הכי קרוב אלינו היה עציון שליד נחאלין. אני השתתפתי עם המורדים במתקפה על עציון כי היהודים, שהיו על קו חברון, ונהגו לתקוף את האוטובוסים, לכן התקפנו אותם. היחסים עם היהודים, לפני המלחמה היו יחסים נורמליים. אבל כאשר התחילו האנגלים להתכונן לנסיגה, התחילו היהודים לתקוף. לפני כן היינו ביחסי שלום. היה בכפר עץ אתרוג, דומה ללימון, והיהודים היו קונים מאצלנו, וקנו גם ירקות מאצלנו. לא היינו ממש חברים ולא הזמנו אחד את השני לאירועים, אבל היו בינינו קשרי מסחר.

הדרכים שהובילו לכפר היו דרכי עפר. סללו את הדרך לרכבים אבל לא זיפתו אותה. אוטובוס עבר ליד הכפר בקו חברון - ירושלים, היינו מחכים לו על הכביש הראשי והנסיעה עלתה שני גרוש. היו הרבה אוטובוסים. לרכבת היינו קונים כרטיס בשני גרושים וחצי לחודש

מלא. הרכבת הייתה נוסעת ללוד ורמלה, והתחנה האחרונה היתה בנמל יפו. התחנה הקרובה ביותר לכפר אלקבו היתה תחנת בתיר. לפני הנכבה היה בכפר רק רכב אחד, משאית לשני אנשים שותפים, מחמד יוסף אבו נסאר ומוסא מחמוד אבו נסאר, והם העסיקו נהג מבית לחם שמו עלי אלעסעס. בדרך כלל השתמשנו בבהמות כמו פרדות, גמלים וחמורים כדי לעבור ממקום למקום.

משפחות

המשפחות שחיו בכפר היו, אבו נסאר, ח׳ליל ועביד אללה. אלה שלושת האחים שייסדו את הכפר, כל אחד הקים חמולה. חוץ מהם היו גם משפחות אבו יאבִּס, אבו ע׳לוס, אבו עאיה, אלאזרק ומשני. האנשים גרו אחד ליד השני כאילו הם אחים. המח׳תאר האחרון של הכפר קראו לו אחמד ח׳ליל אלאזרק. בכפר היו שני מסגדים. היו גם שני בתי הארחה גדולים, 8 מטר רוחב ו- 8 מטר אורך כל אחד. אחד מהם היה שייך לכל הכפר והשני היה למשפחה שלנו, משפחת אבו נסאר. בתי ההארחה היו בנויים מאבן. על הרצפה היו מחצלות. כל הבתים בכפר כמעט היו מאבן. התושבים עשו תורנות באחריות על בית ההארחה, ולקחו על עצמם את ההוצאות בתורם. אם היה מגיע אורח, כל החמולה היתה מתכוננת לאירוח. היחסים בין האנשים היו מצוינים. הגברים היו נפגשים בדרך כלל בבתי ההארחה, ובקיץ היו נפגשים בגורן, ומעבירים את זמנם בשיחות ומשחקים.

חינוך

לא היה בכפר בית ספר ממשלתי. אך היו חדרי לימוד בבתי הכפר. מורה היה מלמד תמורת 10 גרוש על כל ילד. השכר שלו היה מההורים. אני זוכר מורה אחד מזכ׳ריא, שמו מחמד עפאנה, הוא לימד 20-30 ילדים, לימד אותם בעיקר שפה ערבית וקראן. הבנות לא למדו. כל הכפר היה 300 אנשים ביום ההגירה. לפעמים, אנשים שלחו את הילדים שלהם ללמוד בבית ספר טוב יותר כמו לבית הספר הממשלתי בבתיר.

דת

היה במרכז הכפר מסגד, בנוי מאבן, מבנה ישן שנבנה אולי לפני הכפר, יכול להכיל כ-300 מתפללים, היתה לו חצר, לא היה לו צריח, והתקרה שלו היתה מקומרת מבפנים. לא רחוק ממרכז הכפר היה מקום קדוש מיוחס לשיח׳, קראנו לו מקאם אלארבעין (הארבעים), מבנה בתוך האדמה, כ- 20 מדרגות יורדות אליו, כל ערב יום ששי האנשים היו שומעים רעשי טקסים דתיים צופיים מתוך המקום. האנשים האמינו בקדושת המקום וייחסו לו יכולות על ופחדו לפגוע בו. ליד המעין יש עוד מקאם, מקאם אלעֻמַרי.

בריאות

לא היה רופא בכפר. מי שהיה זקוק לרופא היה נוסע עד בית לחם. לפני שעזבנו את הכפר, היו מכוניות שהגיעו לכפר מדי פעם, לפני כן השתמשנו בפרדות. אנשים השתמשו בצמחי בר כתרופות כמו בבונג׳ ומרווה. לפעמים עשו כוסות רוח. ריפוי ערבי היה נהוג הרבה. היתה מילדת אחת בכפר ושמה ספיה אבראהים. והמוהל היה מגיע מחוץ לכפר.

כלכלה

מערבית לכפר היה מעיין מקורה, ממנו המים עברו דרך תעלה לחדר בנוי, שם האנשים שתו ולקחו הביתה מים לשתיה, שאר המים היו נאגרים בתוך בריכה וממנה השקו את האדמה ואת בעלי החיים. מי ההשקיה היו מחולקים בין המשפחות לפי תור.

היו בכפר הרבה טבונים לאפית לחם. לבישול היו כבר פרימוסים בבתים שעבדו על נפט. כלי אוכל היו בעיקר מחימר, אבל זמן קצר לפני שיצאנו את הכפר אנשים קנו גם כלי אלומניום. לא היה חשמל בכפר כמובן, השתמשנו במנורות נפט עם פתיל כדי להאיר את הבתים. בחורף חיממנו את הבית באמצעות עצים. הנשים היו מכינות מין קערה עשויה מבוץ לעצים הבוערים. היו שתי מכולות במרכז הכפר, של חסני אבו עִ׳לוס ושל מחמוד עבדאללה, שניהם גם מכרו בשר טרי. העיר הקרובה ביותר אלינו היא בית לחם. סמוך לנכבה, היו בכפר שלושה מכשירי רדיו, הראשון נרכש על ידי אח שלי כשנתיים לפני שנכבשנו. בכפר היה ספּר אחד, הוא עבד בבית שלו. האנשים שילמו לו פעם בשנה, בעלי האדמות שילמו לו ביבול חקלאי ואחרים שילמו כסף. אני זוכר שהיתה טחנת קמח אחת לאיש מבית ג׳אלא קראו לו נקולא, הטחנה היתה ממוקמת בין אלקבו לואדי פוכּין, והיא שירתה את כל הכפרים באזור. אני עבדתי לפני הנכבה בפלחה, כמו שאר האנשים בכפר.

נכּבּה

הבריטים הבטיחו שפלסטין תהיה בית לאומי ליהודים. אחר כך החליטו לחלק את פלסטין. באיזה זכות רצו לחלק את המולדת שלנו בין שני העמים?. הבריטים היו אוסרים עלינו להחזיק נשק. מי שהיו תופסים אצלו רובה, דינו היה מוות. אם היו תופסים אצלך אולר היית מקבל 3 חודשים בכלא. מעט הנשק שהיה לנו היה נשק שהוברח ללא אישור. ניסינו בכסף שלנו לקנות רובים. אני זוכר שאיש מצרי אחד, קראו לו אחמד, הגיע לכפר ואימן אנשים להשתמש בנשק. כאשר הגיעו היהודים לכבוש את אלקבו, היו כבר 30 - 40 צעירים מהכפר עם רובים והיו מוכנים להגן על הכפר. חמושים מהג׳האד הקדוש הצטרפו גם הם להגנה על הכפר. אני עצמי השתתפתי בקרב הקסטל ליום אחד. הייתי שם, נתנו לכל אחד מחסנית כדורים אחת לרובה, זה כמובן לא מספיק, בסוף היום אחרי שנגמרו לי הכדורים עזבתי את השטח וחזרתי לכפר. זה היה צבא מתנדבים, לא צבא סדיר. באותו לילה הגיע עבד אלקאדר אלחסיני לאלקסטל דרך אלמאלחה, ולמחרת הוא נהרג. שמעתי על זה כשהייתי בבית.

צעירי הכפר חפרו תעלת מסתור לאורך השכונה העליונה של הכפר כדי להסתתר מפני היריות של היהודים. אחרי שהוצאנו מהכפר את המשפחות, הנשים, הזקנים והילדים, נשארו הצעירים החמושים כדי להגן עליו. אני זוכר את שמות הצעירים שנשארו בכפר, כמו עליאן משני, והוא היה האחראי (המפקד), אחמד אבו עאיה, מחמוד אבו עאיה, וממשפחת עביד אללה היו עבד ח׳ליל מסטפא ומחמד עביד אללה ועזיז אחמד אלשיח׳. ממשפחת אבו עִ׳לוס היו חסני מחמד אבו עִ׳לוס ומחמד אבו חלאוה ועת׳מאן אבו עִ׳לוס. ממשפחת

אבו יאבס היו אחמד עבד אללה חסן, חסן מחמד וח׳ליל עווד אחמד אבו יאבס. ממשפחת אבו נסאר נשארו מחמד עיסא, חסן עבד אלנבי, אבראהים אחמד עבד, עת׳מאן ח׳ליל ג׳בריל ומחמד מחמוד עביד אללה. אני לא נשארתי איתם, אבל אח שלי כן. אני הייתי נשוי והיו לי ילדים לכן הוצאתי אותם מהכפר ונשארתי איתם. בתקופה הזאת היו תקריות בין החמושים בכפר לבין היהודים. הם היו ממול. לפני שעזבנו את הכפר הגיעו אליו פליטים מכפרים אחרים שכבר נכבשו כמו ח׳רבת אללוז, סטף, בית נקובה ואלג׳ורה. חלק מהם גרו אצל משפחות בכפר בתוך הבתים אך רובם חנו ליד המעיין. הם נשארו בכפר עד שגם אנחנו נאלצנו לעזוב, עזבו יחד איתנו.

היהודים היו מסתננים ותוקפים את הכפר. בהתקפה האחרונה אני הייתי בנחאלין. הכפר היה ריק והיהודים נכנסו לכפר והתחילו לפוצץ. החמושים שלנו היו מחוץ לכפר כי נגמרה להם התחמושת, והנשק שהובטח להם לא הגיע. אנחנו, האזרחים, יצאנו מהכפר עם המשפחות בחודש נובמבר 48, אני זוכר שזו היתה עונת מסיק הזיתים, אני בעל מטע זיתים, אני זוכר שבסוף היום הבאתי רכב וביקשתי שיקח את כל המשפחה שלי מחוץ לכפר, אבא שלי, אמא שלי, אשתי, הילדים, האחיות שלי, אח שלי, לקחתי אותם לבית סאחור. הם נשארו שם 4 חודשים. בתקופה הזאת אני הייתי בהרים באזור חוסאן כדי לרעות בצאן, והמשכתי לבוא לכפר ביום ולעזוב אותו בלילה. זה היה בנובמבר. החמושים נשארו בכפר עד אפריל 49. באפריל היתה המתקפה האחרונה. היהודים נכנסו לכפר לפנות בוקר ופוצצו 13 בתים. זה היה בתחילת אפריל. מאז הפסיק הקשר עם הכפר. אף אחד לא ניסה לחזור לגור בכפר. באותם ימים שכרתי בית בנחאלין, הבאתי את המשפחה שלי לשם מבית סאחור. גרנו בנחאלין כ-3 שנים. משם עברתי לירדן. לא חזרתי לכפר מאז אותו יום עד עכשיו. לא רוצה לראות אותו הרוס. למרות שאם עכשיו יאפשרו לי לחזור לגור בו הייתי עושה זאת מיד".

"בית מרחץ" ליד עין אלקבו «**الحمام**» قرب عين القبو

تحليل صورة جوية من عام 1945

ميخائل يعقوبسون، مهندس

من الصور الجوية ومن الخرائط يمكن أن نتعلم أن قرية القبو (على يسار الصورة) وكذلك قرية بتير جارتها من جهة الشرق (اليمين)، تقعان على مناطق عالية ومسيطرة، تشرف ليس فقط على الوادي المسمى بالعبرية وادي الأشباح [وادي السكة]، وإنما أيضاً على الأراضي الزراعية التي كانت بحوزة أهالي القرية. خلافاً لقرية بتير الواقعة

ניתוח תצלום אויר משנת 1945

מיכאל יעקובסון, אדריכל

מתצלומי האוויר והמפות ניתן ללמוד כי הכפר אלקבו (משמאל) וכן הכפר בתיר ממזרח לו (מימין) - ניצבו בנקודות גבוהות ושולטות המשקיפות לא רק על הוואדי הקרוי היום נחל רפאים, אלא על השטחים החקלאיים בהם החזיקו תושבי הכפרים. בשונה מהכפר בתיר ששכן על נקודה גבוהה על צלע הרכס, הרי שהכפר אלקבו שכן על

على منطقة عالية في منحدر الجبل، فإن قرية القبو تقع على قمة أحد هذه الجبال.

يمكن، وبسهولة، رؤية المناطق الزراعية في الصورة الجوية: مئات المدرجات التي تظهر بوضوح كخطوط تتمازج مع تضاريس الأرض، هي كلها من صنع يد الإنسان. هدفها وقف انجراف التربة وإنشاء مسطحات أرضية سهلية على سفح الجبل لاستعمالها للزراعة. غالبية الأراضي كانت مغطاة بكروم زيتون وحقول قمح.

تقع قرية القبو على جانب طريق ضيق تشعب باتجاه الشمال من الطريق القديم الذي وصل بين بيت جبرين وبيت لحم. (اليوم شارع رقم 375).

القرية نفسها كانت مقسمة إلى قسائم أرض أحيط قسم منها بجدران، وقعت على جانبي الطريق الواصل بين القرية والطريق الرئيسي. في واجهة كل قسيمة بني منزل مربع وصغير الحجم، كان يستعمل كمأوى ليس فقط للعائلات وإنما أيضاً للحيوانات والبهائم التي كانت بحوزتها.

אחת מפסגות הרכס.

את השטחים החקלאיים ניתן לזהות בתצלום האוויר בקלות: מאות הטראסות הנראות בבירור כפסים המלווים את הטופוגרפיה - הן כולם מעשי ידי אדם. מטרתם היא לעצור את סחף האדמה וליצור משטחי קרקע מישוריים על צלע ההר לגידולים חקלאיים. עיקר הגידולים התבסס על מטעי עצי זית וגידולי חיטה.

הכפר אלקבו שכן על דרך צרה שהסתעפה צפונה מהדרך הקדומה שקישרה בין בית גוברין לבית לחם (כיום כביש 375).

מבנה הכפר עצמו הורכב מחלקות נפרדות ומגודרות בחלקן שניצבו משני צידי השביל שחיבר את הכפר עם הדרך הראשית. בחזית כל אחת מהחלקות הוצב בית מגורים רבוע וקטן מידות, ששימש מקום מחסה לא רק למשפחה אלא גם לבעלי החיים שבבעלותה.

Shrines/maqams	A shrine of al-Shaykh Ahmad al-'Umari
Water supplies	Several springs including 'Ayn Tuz and 'Ayn al-Bayda, and three wells behind the mosque.
Archeological sites	al-Qabu contained artifacts including the ruins of a Crusade church, an old water canal, and a couple of khirbas.
Exculsive jewish colonies on town's lands	Mevo Betar

Town Today

According to the Palestinian historian Walid Khalidi, the village remaining structures on the village land are:
The site abounds in the ruins and remains of the houses, and contains olive, almond, and pine trees. The village cemetery is visible on the southeastern edge of the site. Seven graves can be seen; bones are visible in some of the open ones. The village mosque still stands, abandoned and neglected; in the courtyard of the mosque, there is an artificial pool equipped with steps, and behind the mosque there are three wells. A set of stone stairs leads down to the arched entrance of the ancient spring of 'Ayn al-Qabu. Much of the surrounding land has been covered by a forest planted by Israel.

Al-Qabu

www.palestineremembered.com

Statistic/Fact	Value	
Israeli occupation date	October 22, 1948	
Distance from district center	12 (km) West of Jerusalem	
Elevation from the sea	775 (meters)	
Israeli military operation	Operation ha-Har	
Israeli attacking brigade	Sixth Battalion of Har'el Brigade	
Village defenders	Egyptian and Jordanian Army, some ALA and local Palestinian militia.	
Refugees' migration route	al-Qabu's inhabitants were either ethnically cleansed or fled towards Bethlehem and the Hebron hills.	
Village remains after destruction by Israelis	al-Qabu was mostly destroyed (in the second half of 1949) with the exception of one mosque and cemetery.	
Land ownership before occupation	**Ethnic Group**	**Land Ownership (Dunums)**
	Arab	3,801
	Jewish	0
	Public	5
	Total	**3,806**
Land usage in 1945	**Land Usage Type**	**Arab (Dunum)**
	Irrigated & Plantation	436
	Area planted w/olives	30
	Planted W/Cereal	1,233
	Built up	12
	Cultivable	1,669
	Non-Cultivable	2,125
Population befor occupation	**Year**	**Population**
	1922	129
	1931	192
	1945	260
	1948	302
	Est. Refugees 1998	1,852
Number of houses	**Year**	**Number of House**
	1931	31
	1948	48
Town's name through history	During the Roman period al-Qabu was referred to by Qobi.	
Religious institutions	Two Mosques, One Mosque remain standing	

ذاكـــرات القـبـــــو
זוכרות את אלקַבּו
Remembering al-Qabu